

Ю. В. МОМОТ

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
м. Полтава

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: проектна технологія, проектна діяльність, позаурочна діяльність, навчальний проект, соціокультурне середовище.

Сьогодні „метод проектів”, у вигляді проектної технології навчання, пройшовши випробування часом, набув нової актуальності для закладів освіти як України, так і інших країн, де він тривалий час був витиснутий із педагогічної практики. Це вимагає переосмислення досвіду минулих поколінь, адаптації його до нинішнього, властивого українській школі, культурно-освітнього середовища, що і визначило мету даної статті.

На сучасному етапі розвитку освіти проектна технологія навчання набуває все більшого розповсюдження у процесі загальноосвітньої підготовки школярів. Для педагогів-практиків та науковців проектне навчання має велику цінність як засіб відірватися від „знанневої” освіти та перейти до прагматичного, діяльнісного, особистісно-нозорієнтованого підходів у навчанні.

Особистіснозорієнтована педагогіка, використовуючи проектну технологію, уникає тих крайностей, які були притаманні педагогам-новаторам кінця ХІХ-початку ХХ ст., надаючи учневі як суб`єкту освітнього процесу необмежену свободу.

Нині застосування проектної технології у навчально-виховному процесі здійснюється у відповідності до загальнодидактичних принципів: природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, науковість, наочність, індивідуальність, системність, зв`язок навчання з життям тощо, та принципів навчального проектування, дотримання яких забезпечує найбільш продуктивне функціонування системи проектної діяльності учнів: принцип проживання, педоцентризм, принцип добровільної участі та вільного вибору, особистого розвитку, продуктивності, керованості, цілісності, завершеності тощо, та найголовніший, основоположний принцип проектної діяльності – виходити з інтересів дитини: інтересів сьогоденного дня, безпосередньо пов`язаних із поточними подіями, практичними та духовними потребами самих дітей, їх близьких та суспільства.

Вивчаючи досвід застосування проектної технології навчання у шкільній практиці, ми з`ясували, що існує декілька підходів до її впровадження стосовно класно-урочної системи навчання:

1. Проектна технологія навчання використовується на уроці.
2. Робота над проектом поєднує урочну та позаурочну діяльність учнів.
3. Проект виконується у рамках позакласної та позашкільної діяльності учнів.

Реалізація цих підходів викликає багато дискусій у педагогічній науці. Одні дослідники (Л. Миронець, Г.О. Руських, Є.С. Полат та інші) пропагують учителям вести

роботу над проектом в урочний час, доводячи, що під час навчання школярів за проектною технологією доречно організувати фронтальну роботу, навчаючи усіх дітей виявленню потреб, пошуку ідей, плануванню робіт, створенню теоретичних чи матеріальних продуктів, виготовленню виробів, їх випробуванню та оцінці. Така діяльність потребує декількох занять або проведення тижня проектів, що регламентується навчальним планом.

На наш погляд, застосовуючи проектну технологію навчання на уроці, учителі намагаються оптимізувати проходження програмного матеріалу навчального предмету. У цьому випадку педагогом обирається окрема тема чи розділ, на матеріалі яких можна розгорнути проектну роботу. Учні мотивуються до роботи над проектом, актуалізується обрана тема. Робота над проектом триває 2-3 заняття, на яких учитель виступає у ролі координатора, радника, консультанта.

За такого підходу, Г.О. Руських [4] рекомендує при моделюванні навчального заняття поєднати структурні компоненти уроку (чи системи урочних занять) з етапами роботи над проектом. Ми зіставили стадії роботи над проектом із етапами роботи на уроці у вигляді табл. 1.

Таблиця 1.

Стадії роботи над проектом у рамках уроку (системи уроків)

	Етап уроку	Стадії роботи над проектом
1.	Організація роботи	Мотивація проектної діяльності учнів
2.	Підготовка учнів до роботи	Уведення учнів у тематичне поле проекту, формування груп, цілепокладання, планування роботи
3.	Засвоєння нових знань та способів дій	Збір інформації з проблематики проекту, пошук шляхів розв'язання проблеми
4.	Перевірка первинного розуміння матеріалу	Структурування інформації, аналіз ефективності обраного способу вирішення проблеми проекту
5.	Закріплення та застосування нових знань та способів дій	Виконання запланованих кроків з реалізації проекту, практичних дій
6.	Узагальнення та систематизація знань	Оформлення результатів проекту, підготовка до презентації
7.	Контроль та самоконтроль знань та способів дій	Аналіз досягнутих результатів, експертиза продукту проекту
8.	Корекція знань та способів дій	Коригування результатів роботи над проектом
9.	Підбиття підсумків заняття	Презентація, оцінка та аналіз проекту
10.	Рефлексія	Аналіз проектної діяльності

Проаналізувавши зміст табл. 1, можна дійти висновку, що окремі стадії проектної діяльності вимагають позаурочної роботи школярів: це опрацювання додаткових джерел інформації, дослідницька, пошукова робота, підготовка портфоліо і презентаційних матеріалів тощо. Тобто, включення проектної діяльності до роботи на уроці безкомпромісно потребує залучення різноманітних можливостей позаурочного часу школярів.

Саме тому, на думку інших дослідників (І. Дуженько, Є.С. Цикало, А.М. Чайка, М.Ф. Ширшина) концептуальні положення проектної технології навчання ведуть до протиріч між необхідними організаційними формами проектної діяльності та класно-урочною системою. Прибічники такого підходу вважають, що він прийнятний лише для позаурочної роботи. По-перше, проект – це результат індивідуальної діяльності учня, реалізація його власних ідей, вирішення суб'єктивно значущих проблем, і тому не може бути організований на уроці, де водночас працюють 20-30 учнів. По-друге, виконуючи проект, учень (чи група учнів) досягає поставленої мети засобами різноманітних предметних галузей навчального плану, а також використовуючи інформацію та технології, що виходять за його межі. По-третє, сумлінне ставлення до виконання проектів вимагає як від учителя, так і від учнів великого об'єму роботи з різними ресурсами (інформаційним, технічними тощо), який досить важко обмежити рамками уроку. По-четверте, робота над проектом передбачає постійні ситуації вільного вибору, творчих рішень, які не може забезпечити традиційний урок, навіть у нестандартній формі.

Урок, зауважує А.М. Чайка [5], завжди залишається регламентованою ланкою навчального процесу, яка обмежена темою, предметним змістом та загальними організаційними вимогами. У проекті ж основний зміст діяльності обирається самими учнями, що дозволяє вмотивовано засвоювати знання та різні способи дій, накопичувати досвід планування власної діяльності та її сфери реалізації. Автор порівнює проектну діяльність та роботу на уроці як принципово протилежні форми навчання.

Таким чином, розглянувши вказані підходи до впровадження проектної технології у навчальному закладі, ми виявили, що орієнтація лише на класно-урочну систему навчання не відповідає сучасним запитам освітнього процесу. Можливості уроку не задовольняють усі вимоги, що ставляться для вдалої організації та реалізації учнівського навчального проекту. Ми вбачаємо ефективність проектної технології навчання, за умови її впровадження у рамках позаурочної роботи школярів як доповнення урочної навчально-пізнавальної діяльності, поглиблення та розширення змісту навчальних предметів. Для учнів профільних класів проектне навчання вдало реалізується у вигляді курсів за вибором, на факультативних заняттях.

Такий підхід дозволяє у повній мірі використати усі можливості для інтеграції загального соціокультурного середовища та освітнього середовища навчального закладу, з метою формування активної, творчої особистості, що володіє сучасними компетенціями.

На нашу думку, цінність проектної технології полягає в тому, що вона, через діяльнісний підхід, допомагає особистості у становленні її як активного соціокультурного діяча, виступає інтегруючим фактором (поєднуючи особистий досвід діяльності, „шкільні знання”, досвід спілкування і т.д.) на шляху входження школяра до загального соціокультурного середовища. Це дає можливість побудувати власну освітню траєкторію, що відображає сучасні вподобання та можливості учня і спрямована на перспективу: до майбутньої професії, до формування ключових компетенцій, до саморозвитку особистості, до неперервної освіти.

Виходячи з цього, впровадження проектної технології у загальноосвітньому навчальному закладі вимагає істотних змін у організації освітнього середовища. Одними з основних завдань шкільної адміністрації, учителів стає пошук шляхів поєднання класно-урочної та проектної форм організації освітнього процесу, підготовка відповідного кадрового та матеріально-технічного забезпечення. Та найголовнішим серед цих нововведень повинна стати зміна поглядів суб'єктів педагогічного процесу

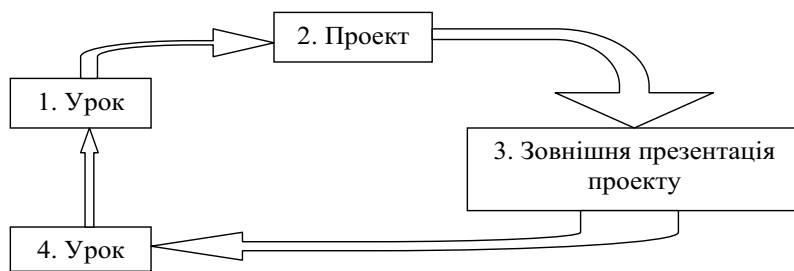
(педагогів та школярів) на цілі та завдання освіти, переорієнтація їх на позиції розвитку „умілої” особистості учня (тієї, що багато чого уміє, а не багато знає про це) як провідної мети навчання. Це своєрідна світоглядна складова, формування нової парадигми розвиваючого, особистіснозорієнтованого навчання, без усвідомлення якої використання проектної технології не дасть очікуваних результатів.

А. М. Чайка [5] зауважує, що проектна діяльність дозволяє реалізувати важливі потреби школярів, урахувати їх психологічні особливості та мінімізувати негативний прояв підліткового віку. Навчальний заклад повинен запропонувати способи реалізації почуття „дорослості” підлітків, задовольнити їх бажання у рівноправності, повазі та самостійності, спрямувати у прийнятне русло потребу експериментувати, яка проявляється у спробах виявити межі власних можливостей (фізичних та інтелектуальних).

Нам уявляється, що саме проектна технологія, яка поєднує шкільне і позашкільне життя, здатна задовольнити вікові запити учнів, створити освітній простір для індивідуалізації, самовизначення, саморозвитку, розвитку Я-концепції особистості школяра.

У педагогічній та методичній літературі існують різні підходи до проблеми забезпечення зв'язку позаурочної проектної діяльності із класно-урочною системою організації навчання, які розкриті у роботах С.Е. Генкал, Т. Новикової, Н.Ю. Пахомової, Є.С. Полат та інших. Із цієї точки зору представляє інтерес досвід Т.Є. Веденєвої та М.І. Вовнової [1], які організують навчальний процес за „методом проектів”, у вигляді так званої турбіно-технології (від франц. *tourbion* – круговорот, замкнений цикл), що реалізується ланцюжком „Уроки – дослідницькі проекти – презентація наукової та творчої частини проекту у зовнішнє середовище”. Мета технології: поєднати позаурочну та урочну діяльність учнів, залучити результати їх дослідницької діяльності до змісту урочного навчального матеріалу. Реалізацію такої технології демонструє схема (мал. 1.):

- 1 – інтегрований урок, на якому відбувається знайомство із загальною темою;
- 2 – продовження цієї теми у проектній діяльності;
- 3 – зовнішня презентація проекту;
- 4 – урок з використанням сублімованого матеріалу, зібраного раніше.

Мал. 1. Схема турбіно-технології

Таке поєднання дослідницьких проектів учнів із загальними шкільними дисциплінами є одним із найбільш удалих підходів до об'єднання урочної та позаурочної діяльності школярів та впровадження проектної технології в освітній процес.

Широкого розповсюдження в практиці російських шкіл та навчальних закладів інших країн як один з оптимальних способів упровадження проектної технології в навчальний процес набули тижні проектів. Узагальнення досвіду проведення тижнів проектів дозволило нам визначити два підходи до їх організації.

Перший – передбачає організацію проектів середньої тривалості та довготривалих. Робота школярів над проектами розпочинається на початку навчального року і триває у рамках позаурочної діяльності. А сам тиждень проектів – це період, коли відбуваються власне презентації проектної роботи, наприклад, у рамках предметних тижнів (тиждень хімії, тиждень біології та ін.), фестивалів, проектів, конкурсів.

Інший підхід передбачає „занурення” учнів у проектну діяльність. Вся робота над проектом від початку до кінця, презентація, рефлексія проводяться протягом навчального тижня, регламентується навчальним планом і розпорядком роботи закладу освіти. Такий вид діяльності дозволяє оптимально поєднувати класні форми роботи (майстерні, лекції, лабораторні і практичні роботи, експеримент) із позакласними (екскурсії, експедиції, відеозйомки).

Проектна технологія навчання несе у собі невичерпний потенціал у забезпеченні варіативної складової навчального плану. Реалізація шкільного компонента навчального плану має великі переваги для впровадження проектної діяльності на факультативних заняттях та курсах за вибором, що має великий потенціал, хоча консервативні традиції класно-урочної системи організації цих занять, напевно, і є причиною того, що проектна технологія навчання лише виявляє тенденцію до розповсюдження в українській загальноосвітній школі. Навчально-пізнавальна діяльність на факультативних заняттях, курсах за вибором часто дублює класно-урочну систему навчання, у кращому випадку обмежується проведенням практичних робіт, лабораторних дослідів, екскурсій.

Зарубіжний досвід показує, що серед британських школярів найбільш популярним і відвідуваним є факультатив „Проектна діяльність і технологія”, що діє з 1950 року, яким опікується професор Йоркського університету Дж. Пітт. Більшість батьків школярів вважають його гарною підготовкою до будь-якої професійної діяльності. Із 1990 року цей курс став обов’язковим предметом для всіх учнів віком до 16 років [3].

Розглядаючи можливості позашкільних установ до впровадження проектної технології, ми визначили, що ці заклади освіти характеризуються профільною спрямованістю: сюди приходять учні, які цікавляться відповідною сферою пізнання; учні, які намагаються поглибити та розширити знання, уміння та навички, вбачають в обраному профілі пізнавальної діяльності свою майбутню професію.

Одним із напрямів нашої експериментальної роботи була організація проектної діяльності учнів очно-заочної біологічної школи, яка декілька років діє при Полтавському обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді. Очне навчання здійснювалося у вихідні дні та канікули. Така форма роботи дозволила учням, навіть із сільських шкіл, будувати індивідуальний освітній процес за власними інтересами, майбутніми професійними потребами.

Навчання у очно-заочній школі передбачає практику, що проходить у виїзному літньому профільному таборі, у вигляді виконання учнями проектних досліджень [2]. Організаційна модель освітньої системи табору передбачає вільні, не організовані жорстко простори, систему, у центрі якої знаходиться дитина, зауважує Н.І. Шиян. Ця система орієнтує педагога на максимально уважне ставлення до кожної дитини, надає учневі можливість займатися самостійними пошуками і добиватися прогресу у напря-

мі власного вибору. У цій системі основний акцент робиться на задоволення інтересів, бажань і потреб дітей, самостійне планування ними свого часу, здійснення вибору заняття відповідно до своїх інтересів [6].

Практика організації позаурочної діяльності учнів свідчить, що участь у позакласних заходах, робота у гуртках, навчання у МАН, різних центрах позашкільної освіти часто передбачає науково-дослідницьку роботу школярів, написання творчих робіт та їх захист, які, на нашу думку, мають невикористаний потенціал проектної організації пізнавальної діяльності учнів. На жаль, тут можливості проектної технології навчання сучасними дослідниками вивчені недостатнім чином. Та нам уявляється, що позитивні зміни, які відбуваються в українській освіті у напрямі відходу від „знаннєвої” освіти та наближенні до „діяльнісної”, привнесуть свої плоди й у процес більшої популяризації проектної технології навчання у позаурочній діяльності школярів.

Отже, ми виявили, що освітній процес навчального закладу має широкі можливості щодо впровадження проектної технології навчання. Здійснений нами аналіз сучасного досвіду із проблеми впровадження проектної технології у навчально-пізнавальний процес показав, що насправді „проблеми” не існує, існує питання бажання та компетентності педагогів допомогти школярам побудувати індивідуалізований шлях пізнання, залучившись до роботи над проектами.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Веденева Т.Е.* Проектная технология как один из факторов построения системы личностно ориентированного образования в школе // Дидакт-учитель. – 2002. – № 1. – С. 32-39.
2. *Момот Ю.В.* Проектна діяльність школярів з хімії у літньому профільному таборі / Наукові записки ВДМУ імені М. Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – Вип. 24. – Вінниця: ТОВ „Планер”, 2008. – С. 295-299.
3. *Павлова М.Б.* Метод проектов в технологическом образовании школьников: Пособие для учителя / М.Б. Павлова, Дж. Питт, М.И. Гуревич, И.А. Сасова; / Под ред. И.А. Сасовой. – М.: Изд. центр „Вентана Граф”, 2003. – 296 с.
4. *Русских Г.А.* Технология проектного обучения // Биология в школе. – 2003. – № 3. – С. 21-31.
5. *Чайка А.Н.* Метод проектов в образовательном пространстве школы // Химия в школе. – 2006. – № 6. – С. 48-52.
6. *Шиян Н.І.* Дидактичні засади профільного навчання у загальноосвітній школі сільської місцевості: Дис. ... докт. пед. н. – 13.00.09. – Полтава, 2004. – 505 с.

Ю. В. Момот

Полтавский государственный педагогический университет имени В.Г. Короленко,
г. Полтава

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ВНЕДРЕНИЮ ПРОЕКТНОЙ ТЕХНОЛОГИИ В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ ПРОЦЕСС УЧРЕЖДЕНИЙ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье характеризуются современные подходы к внедрению проектной технологии в учебный процесс учреждений среднего образования. Раскрывается проблема объединения внеурочной проектной деятельности с классно-урочной системой обучения.

Ключевые слова: проектная технология, проектная деятельность, внеурочная деятельность, учебный проект, социокультурная среда.

Y.V. Momot

MODERN GOING NEAR INTRODUCTION OF PROJECT TECHNOLOGY IN
UCHEBNO-VOSPITATEL'NYIY PROCESS OF ESTABLISHMENTS OF SECONDARY
EDUCATION

The modern approaches to realization of project technology in educational process of secondary educational establishments are described in the article. The problem of pupils' out-of school project activity and fixed-class education system combination is revealed.

Key words: project education technology, project activity, out-of-school activity, educational project, sociocultural environment.

*Одержано 25. 03. 2009 р.
Рекомендовано до друку 19. 05. 2009 р.*

Н. Ю. ПОПОВА

Південноукраїнський державний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського, м. Одеса

**ДУХОВНО-МОРАЛЬНІ ОСНОВИ СТАТЕВОГО
ВИХОВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ
В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

*Ключові слова: статево виховання, духовно-моральні цінності,
педагогіка гуманізму.*

Сучасний суспільний стан характеризується наростанням ціннісно-нормативної невизначеності в цілому і, зокрема, зміною сформованої раніше системи диференціації статевих ролей. На сьогоднішній день багато авторів, а також засоби масової інформації «сурмлять» про зміну поляризації статевих ролей на біархатверховенство обох статей, що знаменується змінами життєвої ролі чоловіка і жінки та виступає гарантом їх соціального і психічного благополуччя. Проте, всюди спостерігається зниження статево-рольової культури, особливо слід зазначити бездуховність статево-рольових цінностей, що засвоюють майбутні тата й мами вже з дитинства. Закономірно виникає питання – чому лібералізація статевої моралі, що органічно вписується в демократизацію освіти, враховуючи індивідуальність кожної особистості, приводить до досить несприятливих результатів? Можливо, відповідь на це досить складне питання криється у формальному ставленні в багатьох педагогічних закладах до організації взаємин між хлопчиками та дівчатками, юнаками та дівчинами, на тлі повсюдного рекламування досить привабливих зовні образів сучасних чоловіка і жінки, вільних і розкріпачених у всіх відносинах, з культом «тіла», а не душі. Результатом ігнорування педагогами та батьками необхідності освічення дітей у питаннях статі, сексуальності є вражаючі наслідки: стрімке зростання числа позашлюбного народження, абортів, підліткових сексуальних зв'язків, карних злочинів на сексуальному ґрунті, відсутність ранньої орі-